

УДК 338.48.025.2(4/8)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Шупік Б.В.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

The complex estimation of the tourist sector was given; the tourist infrastructure of Ukraine was analyzed and its major problems were identified; the ways of development of the tourist infrastructure and the sector in whole were suggested.

Анотація

У статті надано комплексну оцінку туристичній галузі України, проаналізовано туристичну інфраструктуру України і визначено її основні проблеми, запропоновано шляхи й напрями розвитку туристичної інфраструктури і галузі в цілому.

Ключові слова

Інфраструктура, туризм, туристичні ресурси, рекреація, готелі, санаторії, подорож.

I. Вступ

Важливе значення для розвитку як міжнародного, так і внутрішнього туризму мають туристичні ресурси, які є основною метою подорожей. Унаслідок цих обставин вони зумовлюють і визначають найважливіші економічні показники туризму, такі як кількість туристів, ціна на послуги, географія подорожей, їх сезонний розподіл, тривалість перебування тощо. Враховуючи сучасний незадовільний стан туристичної інфраструктури нашої держави, керівництву країни необхідно робити більш чіткі і дієві кроки в напрямку її розбудови. Тому комерційна робота в галузі туризму має ґрунтуватись на всеохоплювальному обліку туристичних ресурсів як у цілому по країні, так і за окремими регіонами. Україна володіє багатими природно-кліматичними, культурно-історичними та національно-етнографічними ресурсами, які створюють передумови для розвитку багатьох видів туризму, що дає можливість виходу на туристичний ринок із привабливими туристичними пропозиціями.

II. Постановка завдання:

- дати комплексну оцінку туристичній галузі України;
- проаналізувати проблеми розвитку туристичної інфраструктури в туристично-рекреаційній галузі України;
- запропонувати шляхи та напрями розвитку туристичної інфраструктури.

III. Результати

Питання збереження туристичних ресурсів та управління природокористуванням

досліджували відомі вітчизняні науковці В.І. Гетьман, Б.М. Данилишин, Ю.П. Лебединський, В.С. Міщенко, І.М. Потравний та ін. Під туристичними ресурсами розуміють сукупність природних і штучно створених людиною об'єктів, що мають комфортні властивості й придатні для створення туристичного продукту. Як правило, наявність туристичних ресурсів визначає формування туристичного бізнесу в тому чи іншому регіоні.

Площа освоєних і потенційних рекреаційних територій в Україні розподіляється відповідно до природних особливостей семи рекреаційних регіонів: Карпатський, Придністровський, Дніпровський, Донецько-Приазовський, Поліський, Причорноморський, Кримський. При визначенні цих регіонів враховувались такі фактори:

- геополітичне положення (розташування території, наявність трудових ресурсів, транспортних комунікацій, джерел сировини, енергії, історія розвитку території, традиції тощо);
- наявність рекреаційних ресурсів;
- стан туристичної інфраструктури;
- попит на рекреацію та туризм;
- туристично-рекреаційна політика регіону.

Потенційний фонд природоохоронних, оздоровчих та рекреаційних територій становить 12,1 млн га, тобто 20% площі території України, що відповідає міжнародним показникам раціонального збереження природно-рекреаційних ресурсів. Одноразова місткість ландшафтів України, враховуючи допустимі природоохоронні норми, становить понад 40 млн осіб.

Найбільшу питому вагу територій і об'єктів природно-заповідного фонду мають:

- від 8 до 13% – Тернопільська, Херсонська, Закарпатська, Івано-Франківська, Хмельницька області;
- 5–7% – Сумська, Рівненська, Чернівецька області;
- 3–5% – Чернігівська, Львівська області, Автономна Республіка Крим;
- до 3% – Донецька, Миколаївська, Полтавська області;
- до 2% – Волинська, Житомирська, Запорізька, Одеська, Черкаська області;

Держава та регіони

– до 1% – Вінницька, Дніпропетровська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Харківська області [1, с. 20–30].

Практично в усіх областях України виявлено мінеральні лікувальні води різного складу. Найбільша кількість джерел зосереджено в Карпатському регіоні, зокрема, в Закарпатській, Львівській областях. У Карпатському регіоні є понад 800 джерел і свердловин лікувальних мінеральних вод усіх відомих типів, багато з них унікальні, їх запаси достатні для щорічного оздоровлення більше ніж 7 млн людей. На сьогодні рівень їх використання не перевищує 15%. Розвідано також значні запаси лікувальних грязей та озокериту (Борислав і Східниця). Ці ресурси у поєднанні зі сприятливими кліматичними умовами є природною базою розвитку стаціонарно-курортної справи. Карпати мають потужний потенціал для розвитку різних видів туризму. Мальовничі ландшафти, рельєф створюють сприятливий фон для короткотривалого відпочинку. Карпати не мають альтернативи на Україні щодо розвитку гірськолижного спорту на рівні світових стандартів.

Природно-ресурсний та історико-культурний потенціал регіону разом із вигідним географічним положенням у центрі Європи є достатньо вагомою передумовою для розвитку й відпочинку, орієнтованою як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземного контингенту. Регіон розташований у центрі Європи, через нього проходять різноманітні зв'язки, а непогана транспортна доступність є сприятливим фактором залучення контингенту відпочивальників не тільки зі східних регіонів, а й європейських країн. Карпати можуть служити своєрідним полігоном дислокації центрів міжнародного бізнесу, що стимулюватиме розвиток комерційного та ділового туризму [2, с. 8].

Не менш важливе місце у розвитку туризму в Україні займають культурні об'єкти, пам'ятки історії, архітектури, археології, етнографічні особливості території, що є важливим засобом задоволення потреб пізнавально-культурної рекреації. Загальна кількість архітектурно-історичних пам'яток в Україні становить 48 690 об'єктів, їх цінність і кількість (насичення, щільність) у межах областей істотно різняться. Найбільше архітектурно-історичних пам'яток, що охороняються державою і церквою, у Львівській (3934), Київській (2886) та Чернігівській (2859) областях. Найцінніші культурно-історичні ресурси – у Київській, Львівській, Тернопільській, Полтавській, Чернігівській областях, Автономній Республіці Крим. Одним із головних факторів для ефективного використання рекреаційних ресурсів є наявність туристичної інфраструктури. Це готелі,

мотелі, будинки відпочинку, пансіонати, санаторії, заклади харчування, транспортні засоби, заклади для розваг, атракції та ін. Коротко характеризуючи матеріальну базу туризму, можна відзначити, що в 2009 р. в Україні налічувалось більше ніж 9000 засобів розміщення, серед них близько 2000 сертифікованих підприємств готельного господарства [3, с. 44].

Категорії готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг із тимчасового розміщення (проживання), встановлюються за результатами обов'язкової сертифікації послуг із тимчасового розміщення, що ними надаються, стосовно рівня безпеки для життя та здоров'я людей, захисту їх майна та охорони навколишнього природного середовища в державній системі сертифікації УкрСЕПРО та оцінювання відповідності готелів вимогам певної категорії, що проводиться відповідно до Правил обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання), затверджених Держспоживстандартом. Готелям встановлюються такі категорії: “п'ять зірок”, “чотири зірки”, “три зірки”, “дві зірки” та “одна зірка”. Іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг із тимчасового розміщення (проживання), у тому числі мотелям, пансіонатам, будинкам відпочинку, туристичним базам, кемпінгам, категорія встановлюється за рівнем обслуговування в них (перший, другий, третій, четвертий та, відповідно, п'ятий рівні) [4].

Сьогодні світові готельні бренди представлені в Україні тільки трьома міжнародними операторами: Residor Hotel Group (готелем Radisson SAS у містах Київ та Алушта), Global Hyatt Corporation (готель Hyatt Regency Kyiv, м. Київ) і Rixos Group (готель Rixos Prykarpattya в м. Трускавець, Львівська область). Крім того, згідно із раніше заявленими планами, у найближчі кілька років у країні мають почати роботу готелі таких операторів, як Intercontinental Hotel Group, Hilton Hotels Corporation, Accor Group, Fairmont Hotels and Resorts та ін. Світові готельні мережі виявляють велику зацікавленість до готельного ринку України, що розвивається, пропонуючи керування готелями і їх брендинг [5, с. 87].

Засобами розміщення туристів є будь-які об'єкти, які надають туристам епізодично або регулярно місце для ночівлі (звичайно в приміщенні). Як додаткові умови враховуються такі: загальна кількість місць ночівлі перевищує деякий мінімум, об'єкт розміщення має керівництво, управління об'єктом ґрунтується на комерційній основі. Відповідно до рекомендацій Всесвітньої туристської організації, всі засоби розміщення можна представити двома категоріями – колективними й індивідуальними. До складу колекти-

вних засобів розміщення туристів включаються готелі й аналогічні заклади, спеціалізовані установи інші колективні засоби розміщення туристів. Залежно від особливостей керування готелі можуть бути відособленими підприємствами або утворювати готельні ланцюги. Прикладами розвинутих готельних ланцюгів є готелі Аккор (Франція), Холидей Інн (США), Форт (Великобританія), Шератон (США) [6, с. 18].

Від Радянського Союзу Україні дісталися приблизно 3,5 тис. санаторно-курортних підприємств. Сьогодні таких об'єктів у країні 3110 (санаторії різного профілю, бази відпочинку, дитячі табори, водолікарні тощо). З них санаторіями як такими (приватними, профспілковими, відомчими та ін.) є 471 об'єкт, інші – перепрофільовані або в будинки відпочинку, що надають платні послуги туристам, або в готелі, що пропонують курси короткострокового оздоровлення й модні нині Спа-процедури, у тому числі: санаторії-профілакторії – 269, будинки і пансіонати відпочинку – 302, пансіонати з лікуванням – 52, інші пансіонати – 2016 [7, с. 81]. Більшу частину відпочивальників у санаторіях становлять туристи по так званих “соціальних” путівках, лівова частина вартості яких оплачується міністерствами, відомствами й Фондом соціального страхування (близько 70% усіх путівок у санаторіях різної форми власності). Обсяг державного фінансування в 2008 р. – близько 180 млн грн.

Існує також проблема підпорядкування санаторіїв різним відомствам. З одного боку, санаторії підлегли Міністерству охорони здоров'я, з іншого – Міністерству культури і туризму (в особі Держтуризмкурортів), але в них немає фахівців, що досконально знають ситуацію. Проблема можна розв'язати, або створивши окремий міжвідомчий департамент, або розділивши повноваження міністерств. Наприклад, питання розміщення й харчування в санаторіях можуть бути у віданні Держтуризмкурортів, яке буде контролювати їх безпеку й категорійність, за аналогією з готелями, а питання лікування – у віданні Міністерства охорони здоров'я. Інакше на ринку будуть тривати масові порушення прав споживачів. Адже у вартість путівки входить повноцінне лікування, але на практиці за частину цих послуг доводиться вносити на місці додаткову плату. За кордоном страхові фонди компенсують тільки лікування своїх громадян, відшкодовувати ж вартість харчування й проживання невідгодно навіть для дуже багатих країн. Можна було б перейти на таку систему страхування. При цьому кожний потенційний відпочивальник вибирав би житло й лікування залежно від наявності коштів [7, с. 83].

Взаємодія транспортної і туристичної галузі допоможе кожній з них у короткі терміни

вирішити більшість питань, зокрема розбудови туристичної інфраструктури за напрямами національної мережі транспортних коридорів із залученням приватного капіталу (національного та іноземного). В Україні прийнята Програма функціонування національної мережі міжнародних транспортних коридорів, її реалізація дасть змогу розв'язати проблему облаштування доріг, створити сприятливі умови для розвитку туристичної індустрії. Метою Програми є підвищення безпеки руху, швидкості, комфортності та економічності перевезень пасажирів і вантажів автомобільним транспортом; поліпшення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг, мостів і дорожньої інфраструктури; забезпечення планомірного розвитку мережі автомобільних доріг; поліпшення технічних показників, підвищення конкурентоспроможності автомобільних доріг щодо забезпечення транзитних перевезень і розвитку автомобільного туризму; сприяння соціально-економічному та екологічно збалансованому розвитку держави [8]. Не менш важливою складовою інфраструктури є існуюча мережа прикордонних переходів із країнами-сусідами, її розширення та сервісне облаштування.

Неможливий розвиток туризму без системи зв'язку і комунікацій, функціонування різноманітних служб сервісу, розвитку громадського харчування і побутового сервісу, організації культурно-розважального обслуговування. Актуальною для України залишається проблема постачання води та проблема каналізації населених пунктів, у першу чергу, рекреаційних центрів. Проблема інфраструктурного облаштування території України може бути вирішена лише завдяки інвестуванню в її розбудову великих коштів, у тому числі з боку центральної та місцевих влад, її розв'язання можливе лише в контексті практичних дій щодо економічному піднесенню країни [1, с. 20–30].

В умовах тотального дефіциту ресурсів, відсутності кадрів, низького рівня сервісу закономірним є велика зацікавленість в участі іноземних інвесторів у розвитку рекреаційної сфери. Без цього досягнути світових стандартів у рекреаційному обслуговуванні, забезпечити попит на послуги й розширити ринок їх збуту буде важко. Тому прогрес у цій галузі значною мірою буде залежати від того, як і яка політика буде здійснюватись стосовно іноземних інвесторів. Треба рахуватись і з тим, що об'єктивно існують несприятливі фактори, без урахування яких будь-які програми і проекти не принесуть бажаних результатів. До несприятливих факторів можна віднести такі:

- відсутні стабільні економічні механізми економічного регулювання господарських відносин;

Держава та регіони

- соціальна інфраструктура загального призначення (дороги, транспортне сполучення, зв'язок, водопровідне забезпечення, каналізація, торгівля, громадське харчування) розвинута слабо, рівень сервісу надзвичайно низький;
- не розвинуті сучасні системи інформаційного забезпечення рекреаційного бізнесу, відсутня всеохоплювальна реклама;
- дефіцит висококваліфікованих менеджерів у сфері рекреаційного бізнесу;
- загальна культура господарювання невисока.

Окремо треба відзначити політичний фактор, вплив якого на формування попиту і контингент відпочивальників останнім часом надзвичайно зріс. Рекреаційний бізнес дуже чутливий до політичних катаклізмів. Цей фактор у поєднанні з падінням життєвого рівня населення, зростанням цін на путівки і вартості послуг найближчим часом буде серйозним гальмом для розвитку рекреаційної індустрії [2, с. 24–25].

Тому в основу рекреаційної політики необхідно покласти такі пріоритети:

- необхідно забезпечити державну підтримку в туристичній сфері як одного з найбільш перспективних напрямів;
- створити сприятливі податкові умови для залучення іноземного капіталу в розвиток галузі. Одним із найбільш ефективних шляхів є створення спільних лікувально-оздоровчих і туристичних підприємств.

IV. Висновки

Отже, маючи такий ресурсний потенціал, туризм України має сприяти зміцненню економіки країни, наповненню державного бюджету, зростанню добробуту українських громадян, збереженню історико-культурної спадщини, піднесенню духовного потенціалу суспільства. В Україні фактично є два регіони, умови яких дають змогу забезпечити процес задоволення суспільних потреб у рекреаційних послугах, а саме: Чорноморсько-Азовський і Карпатський регіони. Кожен із них має свої проблеми, які здебільшого мають одне підґрунтя – розвиток рекреаційно-туристичного комплексу неможливий без загального економічного піднесення України і без стабільної політичної ситуації в ній. Але багато питань потрібно вирішувати вже сьогодні.

Виходячи з основних стратегічних завдань і очікуваних результатів, політика перспективного розвитку рекреаційної сфери має будуватись на таких основних принципах, а саме:

- створення багатопрофільних рекреаційних центрів та об'єктів із поєднанням у них оздоровлення, відпочинку, туризму і спорту;

- підвищення якості й розширення асортименту, поліпшення сервісних умов обслуговування;
- концентрація коштів і ресурсів на об'єкти інфраструктури соціального призначення;
- створення рекреаційних зон у приміських територіях для короткотривалого відпочинку населення великих міст;
- створення сучасної інформаційно-маркетингової служби у сфері рекреаційного бізнесу;
- активне формування висококваліфікованого кадрового потенціалу у сфері рекреаційного бізнесу;
- налагодження потужної реклами, випуск високоякісного інформаційно-довідкового матеріалу;
- розв'язання проблеми відомчої належності санаторно-курортних закладів;
- розвиток системи зв'язку і комунікацій;
- розв'язання проблеми водопостачання та каналізації населених пунктів рекреаційних центрів;
- організація надійного енергозабезпечення рекреаційних зон, у тому числі використання альтернативних джерел електроенергії.

Реалізація вищенаведених пріоритетів створить необхідні умови для подальшого цілеспрямованого розвитку рекреаційної індустрії, стабілізує економічне становище рекреаційних об'єктів.

Література

1. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
2. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону) : навч. посіб. / Ф.Ф. Мазур. – К. : Центр учбової літератури, 2005. – 96 с.
3. Крапива С.В. С неба – не падають / С.В. Крапива // Бизнес. – 2009. – № 34. – С. 44.
4. Про затвердження Порядку встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 р. № 308.
5. Романюк Е.А. ПереHOTEL / Е.А. Романюк // Бизнес. – 2009. – № 10. – С. 87.
6. Чудновский А.Д. Гостиничный и туристический бизнес : учебник / А.Д. Чудновский. – М. : Тандем ; ЭКМОС, 2008. – 168 с.
7. Крапива С.В. Здоровенькі були / С.В. Крапива // Бизнес. – 2009. – № 7. – С. 81–83.
8. Про затвердження Державної програми розвитку автомобільних доріг загального користування на 2007–

